

Háztörténetek

Duna-menti német sorsok nyomában

Az Európai Unió a „Kultúra 2000” program keretében támogatta az ulmi *Donauschwäbisches Zentralmuseum* elgondolásának kivitelezését, hogy – négy ország tíz múzeumának közreműködésével – tizenkét Duna-menti német ház történetén példázza három évszázad hányatott közép- és kelet-európai történelmét. A nemzetközi együttműködés a ki- s bevándorlás, a különféle etnikumok – hol békés, hol súrlódásokkal teli – együttélése, a háborúk, elhurcoltatások, avagy kitelepítések és munkatáborok zaklatott krónikája lett a kiállítás. A családi emlékezések tükrében összeállított tárlat a politikai, társadalmi és gazdasági változásokat is bemutatja.

Az összekötő kapocs a neves fotográfus – Martin Rosswog – lett, aki a Rajna-mentéről, Koblenz közeléből, Lindlárról származik. Rosswog a düsseldorfi művészeti akadémián tanult és immár egy évtizede az európai, vidéki lakáskultúrát rögzíti felvételein, Írországtól Bulgáriáig, Finnországtól Portugáliáig. Ezúttal négy Duna-menti országra koncentrált: az NSZK és az egykori Jugoszlávia területe mellett Magyarországra és Romániára. 2001 őszén kelt útra, hogy tizenkét helységet felkeressen. Stuttgart közelében *Waiblingen* és *Ulm*, *Dornstadt*, valamint *Dietelhofen* lett fényképeinek helyszíne német földön. Magyarországon *Veszprém*ben, *Hartán*, *Cikón* és *Csávolyban* dolgozott. Egy újvidéki (Novi-Sadi) kitérőt Romániai körutazás követett: a bánáti tájon *Dognecea* (Dognácska), majd *Temesvár* és *Arad* között *Tomnatic* (Nagyósz), illetve *Semlac* (Szemlak), míg Szatmárnémeti térségében *Petresti* (Mező-Petri) következett. Tizenkét mai lakóház részletgazdag dokumentációja mellett, azok lakóinak életét is megismerhetjük az együttérző felvételekből, amelyek az „otthon” fogalmának közös vonásait, illetve vidékenkénti eltéréseit egyaránt feltárják.

Az egyes házak esetenként nemcsak több évtizedes, hanem olykor több évszázados múltját, átépítéseit az alaprajzoktól a régebbi képekig, a korábbi és mai lakóinak olykor kalandos, máskor drámai, avagy egyenesen mesébe illő történeteit a közeli múzeumok felkészült szakemberei dokumentálták a legjobb értelemben vett rutinnal, mégis a különleges feladathoz illő elfogultsággal. Bár a 240 oldalas német kísérő katalógusban szerényen a háttérben maradtak, legalább azokat a hazai intézményeket soroljuk fel itt, amelyeknek a nemzetközi együttműködést összefogó ulmi német kollégák is szükségét érezték megköszönni a munkát. Ezek a Magyar Néprajzi Múzeum, a Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság Laczkó Dezső Múzeuma mellett a Szekszárdi Wosinszky Mór Megyei Múzeum, valamint a Német Nemzetiségi Múzeum Tatáról.

A közmondásos német fegyelemmel elviselt élet-sorsok utólagosan levont tanulságai sem szólnak sohasem a gyűlöletről, hanem inkább az erkölcsi felül-

kerekedésről az elkerülhetetlen történelmi sorsfordulókban. Sőt, ezen túlmenően, a múltba fordulás helyett a jövőbe néznek, az ellentétek helyett a hasonlóságokat keresik, és sikeresen meg is találják. A megbékélést példázzák, a kölcsönös együttműködést szorgalmazzák a nemzetiségek, népek és országok között. Még akkor is, ha ezek a kiválasztott házak jobbára ezer kilométeres távolságra fekszenek egymástól a hatalmas európai folyam, Európa nyugati felét a délkeletivel összekötő Duna mentén.

„*Végre birtokolni akartam valamit, az orosz kényszermunkatáborban lehúzott évek nincstelensége után...*” – tör fel a vágy Elisabeth Ron lelkéből, amikor saját házának építésére emlékezik a hetvenes évekből. Sokkal többet jelentett számára, mint puszta fedelet a feje felett, így minden zuga telisteli van emlékekkel. A Felső-svábföldi parasztasszony – Theresia Hauler – néhai őse: Anna Maria Hall, amikor 1726-ban magyar földre vándorolt, batyujában egy gótikus Madonna szobrot is magával vitt, amely azóta is nagy becsben áll. A romániai *Zabrani* (Guttendorf) falvából Nyugat-Németországba emigrált *Ferch*-házaspár egy mannheimi szociális lakásban álmodozott hosszú esztendőkön át saját házról, amíg azt Waiblingenben sikerült megvalósítaniuk. A híres hartai festett sváb parasztbútor jól ismert a magyar határokon túl is. Innen származott vissza ősei földjére Maria *Schuckert*, akinek édesapja egy egész életen át azt hangoztatta megszállottan: „*Akkor is felépítem újra a házamat, ha a halálig csak zsíros kenyéren kell élnem!*” Ez az egyszerűnek tűnő mondat egyben a németiség szorgalmát, kitartását is híven példázza. A nemzetiségi és nemzedéki váltás megható esete a romániai *Dognecea* (Dognácska) falvában, hogy a mai, nyugdíjas bányász, Daniel *Gassenheimer* az ötvenes években, a ház megvásárlása után sem engedte kiköltözni az előző tulajdonost, hanem családtagként élhetett velük haláláig ősei hajlékában. Szinte az egész, soknemzetiségű Osztrák-Magyar Monarchiát felidézük Novi Sad (az egykori, újvidéki Neusatz) főterén az úgynevezett Menrath-palota sokféle lakói és egykori építőjének leszármazottja, Walter *Menrath* professzor, aki az Egyesült Államokban él. 1921-ben a szecessziós bérház falai között látta meg a napvilágot, majd 1944-ben családostól külföldre menekült, és azóta sem tért vissza, csupán az ulmi kiállítás-megnyitóra.

A „Háztörténetek – Duna-menti német sorsok nyomában” nemzetközi kiállítását német földön csak egyetlen helyen láthatta eddig a közönség: július 7-től szeptember 29-ig az ulmi *Donauschwäbisches Zentralmuseum*ban. A vándortárlat jelenlegi állomása a budapesti Néprajzi Múzeum – október 25-től 2003. február 25-ig, majd a korábban említett négy ország további nyolc múzeumában fog vendégeskedni.

Wagner István